

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΣΕΡΒΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΣΤΑ 1911-1912 ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΑΨΗ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ*

Η Σερβία, μετά την πτώση της δυναστείας των Ομπρένοβιτς στα 1903 και κυρίως μετά την προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Αυστρο-ουγγαρία στα 1908, θα προσπαθήσει να απαλλαγεί από την οικονομική και πολιτική εξάρτηση της Δυναδικής Μοναρχίας. Η σερβική διπλωματία στην προσπάθειά της αυτή θα αναζητήσει ερείσματα στα άλλα βαλκανικά κράτη και ιδιαίτερα στη Βουλγαρία. Για την επίτευξη όμως της σερβοβουλγαρικής προσέγγισης ήταν αναγκαίο νά συμφωνήσουν οι δύο χώρες στον τρόπο επίλυσης του Μακεδονικού Ζητήματος¹.

Η Βουλγαρία επιθυμούσε την αυτονομία της Μακεδονίας και με τον γεωγραφικό αυτόν όρο θεωρούσε τα βιλαέτια του Κοσσυφοπεδίου, του Μοναστηρίου και της Θεσσαλονίκης. Η παραπάνω επιθυμία της βουλγαρικής διπλωματίας ήταν προφανής, σκόπευε δηλαδή την κατάλληλη στιγμή να προσαρτήσει την περιοχή, όπως είχε πράξει και με την Ανατολική Ρωμυλία στα 1885. Η μόνη παραχώρηση της Βουλγαρίας ήταν το ότι δεχόταν να περάσει υπό σερβικό έλεγχο το σαντζάκι του Νόβι Παζάρ (Novi Pazar) και μέρος του Κοσσυφοπεδίου βόρεια από την οροσειρά του Σκάδρου (Šar-planina). Η Σερβία όμως επιδίωκε τον διαμελισμό της Μακεδονίας, θεωρώντας ότι ολόκληρο το Κοσσυφοπέδιο έπρεπε να ανήκει σε αυτή². Έτσι, οι σερβοβουλγαρικές διαπραγματεύσεις, που διεξήχθησαν κατά τα έτη 1909-1910 και τους πρώτους μήνες του 1911, δεν έφεραν κανένα θετικό αποτέλεσμα.

Οι αλβανικές όμως επαναστάσεις, η συνέχιση του εκτουρκισμού των μη ωμαμεθανικών εθνοτήτων στην Ευρωπαϊκή Τουρκία και οι οικονομικές διενέξεις της Ελλάδας και της Βουλγαρίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, δημιούργησαν το έτος 1911 τεταμένη ατμόσφαιρα στη Βαλκανική. Ο Έλλη-

* . Τον αρχικό πυρήνα της μελέτης αυτής αποτέλεσε η ομώνυμη εισήγησή μας, η οποία έγινε στο Συνέδριο, που, με τον γενικό τίτλο «Το Μακεδονικό Ζήτημα: Όψεις και ιστορική εξέλιξη», πραγματοποιήσε το Ι.Μ.Χ.Α. στη Θεσσαλονίκη από 25 ως 27 Νοεμβρίου 1994.

1. Βλ. D. Djordjević, *Izlazak Srbije na Jadransko more i konferencija ambasadora u Londonu 1912* [Η έξοδος της Σερβίας στην Αδριατική θάλασσα και η συνδιάσκεψη των πρεσβευτών στο Λονδίνο το έτος 1912], Beograd 1956, σ. 5 κ.ε.

2. A. Tošev, *Balkanskite vojni* [Οι βαλκανικοί πόλεμοι], τ. 1, Sofija 1929, σ. 215 κ.ε. A. Rossos, *Russia and the Balkans 1909-1914*, Ann Arbor, Mich: University Microfilms International 1971, σ. 44 κ.ε.

νας πολιτικός Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος ανέλαβε την πρωθυπουργία στα 1910, ασκούσε δυναμική εξωτερική πολιτική στηριζόμενος στη βαλκανική συμπαράσταση. Στη Βουλγαρία σχηματίστηκε τον Μάρτιο του 1911 κυβέρνηση υπό τον Ιβάν Γκέσοφ (Ivan Gešov), που ήταν οπαδός της βαλκανικής συνεννόησης³.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές κηρύχθηκε ο ιταλοτουρκικός πόλεμος στις 28 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Ο πόλεμος ανακίνησε το Ανατολικό Ζήτημα, απομόνωσε την Τουρκία, κατάφερε τα πρώτα πλήγματα εναντίον της και επιστράτευσε τα βαλκανικά κράτη. Ο πόλεμος εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας απαιτούσε τη συνένωση των βαλκανικών δυνάμεων και την παρεμπόδιση ξένης, ευρωπαϊκής επεμβάσεως, στις πολεμικές επιχειρήσεις. Η σοβαρότητα της καταστάσεως ανάγκασε τη βουλγαρική κυβέρνηση να αρχίσει και πάλι, τον Οκτώβριο του 1911, διαπραγματεύσεις με τη Σερβία για τη σύναψη συνθήκης συμμαχίας⁴.

Η διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων ανατέθηκε τώρα στον έμπειρο Βούλγαρο διπλωμάτη Ρίζοφ (Rizov). Στις συνομιλίες, που διεξήχθησαν στις 3 και 4 Οκτωβρίου στο Βελιγράδι ανάμεσα στον Ρίζοφ και στους Σέρβους πολιτικούς Μιλοβάνοβιτς, Πάσιτς και Στογιάνοβιτς, ο Βούλγαρος διπλωμάτης γνωστοποίησε ότι η χώρα του ήταν έτοιμη να αναγνωρίσει στη Σερβία δικαίωμα στο τμήμα της Μακεδονίας, νότια της οροσειράς του Σκάδρου, έτσι ώστε να κερδίσει το Κουμάνοβο, τα Σκόπια, το Τέτοβο και το Γκοστιμπάρ (Gostibar)⁵. Μολονότι ο Ρίζοφ ισχυρίστηκε ότι μόνο αυτές τις παραχωρήσεις μπορούσε να κάνει η Βουλγαρία σχετικά με το Μακεδονικό Ζήτημα, ο Σέρβος πρωθυπουργός Μιλοβάνοβιτς έμεινε προσηλωμένος στις σερβικές αξιώσεις, που είχε κοινοποιήσει στη Ρωσία το έτος 1910 για τα Βελεσά, τον Περγλεπέ, το Κίτσεβο (Κίτσενο) και τη Στρούγκα, ενώ δεχόταν η Αχρίδα και το Μοναστήρι να μείνουν στη Βουλγαρία. Ο Σέρβος πρωθυπουργός θεωρούσε ότι, μόνο αν η Σερβία είχε υπό τον έλεγχό της τις περιοχές αυτές, θα μπορούσε να εξασφαλίσει την επικοινωνία με την Αδριατική και την επιρροή της στην Αλβανία⁶.

Ωστόσο, ο Ρίζοφ διασαφήνισε ότι η Βουλγαρία ποτέ δεν θα δεχόταν να παραιτηθεί από τα Σαλεσά και τον Περγλεπέ και, αφού φαινόταν δύσκολο να φτάσουν σε μια συμφωνία για τον καθορισμό των συνόρων στη Μακεδονία, πρότεινε να αφήσουν τον διακανονισμό του ζητήματος στη διαιτησία του τσά-

3. D. Djordjević, *Ιστορία της Σερβίας 1800-1918* (μετάφραση Ν. Παπαρρόδου), Θεσσαλονίκη 1970, σ. 360.

4. Βλ. Djordjević, *ό.π.*, σ. 361.

5. *Prvi balkanski rat 1912-1913* [Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος 1912-1913], επιμελητής εκδόσεως ο Velimir Terzić, knj.1, Beograd 1959, σσ. 87-88 (στη συνέχεια: Terzić, *Prvi balkanski rat*).

6. Βλ. Terzić, *ό.π.*, σ. 89.

ρου. Αν και η πρόταση αυτή έγινε αμέσως αποδεκτή από τη σερβική πλευρά, γιατί πίστευε ότι η Ρωσία, μετά την προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, ήταν πιο ευνοϊκά διατεθειμένη προς τη Σερβία παρά προς τη Βουλγαρία, ο Μιλοβάνοβιτς απάντησε στον Ρίξοφ με μια συμβιβαστική πρόταση που είχε κάνει ο Στογιάνοβιτς. Σύμφωνα με την πρόταση αυτή, η Σερβία δεχόταν να περιέλθουν στη Βουλγαρία τα Σελεσά, ο Περλεπέζ, το Κρούσοβο και η Αχρίδα, με τον όρο όμως να κρατήσει το σερβικό κράτος το Κίτσεβο και τη Στρούγκα⁷.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε ότι ο Πάσιτς δεν συμφωνούσε με την υποχώρηση της σερβικής πλευράς στις διεκδικήσεις της για τη Βόρεια Μακεδονία. Ο Σέρβος αυτός πολιτικός πίστευε ότι η χώρα του έπρεπε να επιδιώξει να προωθηθεί προς τον νότο και να ζητήσει το μεγαλύτερο τμήμα της κοιλάδας του Αξιού, που ήταν ιδιαίτερα σημαντικό από στρατηγική και οικονομική άποψη. Ο Μιλοβάνοβιτς όμως έδινε μεγαλύτερη σημασία στην προώθηση της Σερβίας προς τα νοτιοδυτικά και στην έξοδο της στην Αδριατική, με αποτέλεσμα να φέρει το σερβικό κράτος αντιμέτωπο με τα συμφέροντα των δύο Αδριατικών Δυνάμεων, της Ιταλίας δηλαδή και της Αυστροουγγαρίας, αλλά και με το εθνικό αλβανικό κίνημα. Παρά τη διαφορά αυτή των απόψεων, οι δύο Σέρβοι πολιτικοί απέφυγαν να έλθουν σε άμεση ρήξη και σύγκρουση⁸. Ωστόσο, τα γεγονότα, όπως θα δούμε παρακάτω, θα δικαιώσουν τον Πάσιτς, αφού, μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, η εμμονή της Δυναδικής Μοναρχίας και της Ιταλίας να δημιουργήσουν αυτόνομο αλβανικό κράτος και να εμποδίσουν την έξοδο της Σερβίας στην Αδριατική θα αναγκάσουν το σερβικό κράτος να στραφεί προς την κοιλάδα του Αξιού και να έλθει σε σύγκρουση με τη Βουλγαρία.

Επιστρέφοντας στις συνομιλίες του Ρίξοφ με τη σερβική κυβέρνηση, αναφέρουμε ότι τελικά οι δύο πλευρές δεν συμφώνησαν στην επίλυση του ζητήματος της διαίρεσης της Μακεδονίας, γιατί ο Βούλγαρος διπλωμάτης δεν είχε αρμοδιότητα να προχωρήσει στη διαπραγμάτευση των παραχωρήσεων που ζητούσε η Σερβία. Ωστόσο, φαινόταν πια καθαρά ότι η Βουλγαρία δεχόταν να συζητήσει τη διαίρεση της Μακεδονίας, πράγμα που αρνούνταν ως τώρα. Ένα ακόμη σημαντικό σημείο ήταν ότι τα δύο κράτη συμφώνησαν, σε περίπτωση που δεν κατόρθωναν να επιλύσουν το ζήτημα της διαίρεσης της Μακεδονίας, να προσφύγουν στην κρίση της Ρωσίας. Μετά τις επαφές που είχε ο Ρίξοφ στο Βελιγράδι, συνάντησε τον Γκέσοφ στη Βιέννη και, αφού του γνωστοποίησε τα αποτελέσματα των συνομιλιών του με τη σερβική κυβέρνηση, συνέταξαν μαζί ένα Υπόμνημα (Memorandum), που θα υπέβαλαν στον

7. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σσ. 89-90.

8. Djordjević, *Ιστορία της Σερβίας*, σσ. 362-363.

Βουλγαρο βασιλιά και που θα έπρεπε να αποτελέσει τη βάση της σερβοβουλγαρικής προσέγγισης⁹.

Σύμφωνα με το Υπόμνημα αυτό, σκοπός της σερβοβουλγαρικής συνεννόησης θα ήταν η ανανέωση της συνθήκης του 1904. Τα δύο κράτη θα επιδίωκαν την αυτονομία της Μακεδονίας και, αν δεν μπορούσαν να την πραγματοποιήσουν, θα προχωρούσαν στη διαίρεσή της. Η γραμμή της διαίρεσης θα ήταν ο ποταμός Ρσίπια στα ανατολικά του ποταμού Αξιού και τα σύνορα των πόλεων Πρισρένης και Σκοπίων στα δυτικά του τελευταίου αυτού ποταμού. Επομένως, η Βουλγαρία παραχωρούσε στη Σερβία τον καζά των Βελεσών, που αποτελούσε τμήμα του σαντζακίου των Σκοπίων¹⁰.

Αφού ο βασιλιάς Φερδινάνδος ενέκρινε το Υπόμνημα, ο Γκέσοφ μετέβη προς συνάντηση του Σέρβου πρωθυπουργού Μιλοβάνοβιτς. Από τον φόβο της Αυστροουγγαρίας, οι συνομιλίες είχαν συνωμοτικό χαρακτήρα και διεξήχθησαν με πλήρη μυστικότητα τη νύχτα της 11ης Οκτωβρίου στο τρένο που κινούνταν από το Βελιγράδι προς το Λάποβο¹¹. Οι δύο πρωθυπουργοί συμφώνησαν ότι η συνθήκη θα είχε χαρακτήρα αμυντικό και επιθετικό. Η συμμαχία θα ήταν αμυντική σε περίπτωση που μια Δύναμη θα απειλούσε την εδαφική ακεραιότητα και την εθνική ανεξαρτησία των δύο συμβαλλομένων μερών, καθώς και στην περίπτωση που μια Δύναμη θα επιχειρούσε να καταλάβει κάποιο τμήμα της Βαλκανικής Χερσονήσου. Η συμμαχία θα ήταν επιθετική εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και θα στόχευε στην απελευθέρωση της Μακεδονίας και της Παλαιάς Σερβίας, όταν οι περιστάσεις ευνοούσαν την ανάληψη δράσης από τα δύο βαλκανικά κράτη. Ακόμη η Σερβία και η Βουλγαρία θα δρούσαν εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε περίπτωση που οι αναταραχές και οι σφαγές στα ευρωπαϊκά της εδάφη θα απειλούσαν την ασφάλεια των αλύτρωτων ομοεθνών των δύο κρατών. Σχετικά με τον διαμελισμό των εδαφών της Ευρωπαϊκής Τουρκίας, η Σερβία αναγνώριζε τα δικαιώματα της Βουλγαρίας στο βιλαέτι της Αδριανούπολης, αλλά και η Βουλγαρία έπρεπε να αναγνωρίσει τα δικαιώματα της Σερβίας στο βιλαέτι του Κοσόβου, βόρεια της οροσειράς του Σκάδρου, και στο βιλαέτι της Σκόδρας. Εάν οι δύο χώρες δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν στον διακανονισμό του τμήματος του Κοσόβου, νότια της οροσειράς του Σκάδρου, του βιλαετίου του Μοναστηρίου και του βιλαετίου της Θεσσαλονίκης, θα εμπιστευόταν την επίλυση της διαφοράς τους στη διαιτησία του τσάρου¹².

9. D. Djordjević, «Na početku razdoblja ratova» [Στην αρχή της πολεμικής περιόδου], *Istorijska srpskog naroda*, knj.6, τ. 1, Beograd 1983, σ. 185.

10. I. E. Gueshoff, *The Balkan League*, London 1915, σσ. 13-14.

11. Gunnar Hering, «Die serbisch-bulgarischen Beziehungen am Vorabend und während der Balkankriege», *Balkan Studies* 3₂ (1962) 316-317. Djordjević, *Ιστορία της Σερβίας*, σ. 361.

12. Gueshoff, *The Balkan League*, σσ. 16-17. Hering, «Die serbisch-bulgarischen Bezieh-

Μετά τη συνάντηση του Γκέσοφ και του Μιλοβάνοβιτς, αρχίζει ένας διπλωματικός αγώνας ανάμεσα στα δύο κράτη για το τι ακριβώς θα προέβλεπε η συνθήκη και για το πώς θα διατυπωνόταν γραπτώς το περιεχόμενό της. Η σερβική κυβέρνηση ανέθεσε τη διεξαγωγή των τελικών διαπραγματεύσεων στον πρεσβευτή της στη Σόφια Ραντοσλάβ Σπαλαϊκόβιτς (Radoslav Spalajković)¹³. Αποδείχτηκε ότι οι σερβοβουλγαρικές διαπραγματεύσεις δύσκολα θα κατέληγαν στην πολυπόθητη υπογραφή της συνθήκης, εξαιτίας όχι μόνο του Μακεδονικού Ζητήματος αλλά και της ρωσικής διπλωματίας που επενέβαινε άμεσα στις διαπραγματεύσεις αυτές, για να κρατήσει υπό τον έλεγχό της τα δύο κράτη και να μην επιτρέψει τη σύναψη μιας συμμαχίας που δεν θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της Ρωσίας στη Βαλκανική.

Στις 31 Οκτωβρίου του 1911 παραδόθηκε στον Σπαλαϊκόβιτς το πρώτο σερβικό σχέδιο της συνθήκης, το οποίο δεν ικανοποίησε ούτε το Ρώσο πρεσβευτή στη Σόφια Νεκλιούντοφ (Nekljudov) ούτε τη βουλγαρική κυβέρνηση. Το πρόβλημα δημιουργούνταν από τα άρθρα 3 και 4 του σχεδίου, τα οποία προέβλεπαν αντίστοιχα επιθετικό πόλεμο εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και διαίρεση των ευρωπαϊκών εδαφών της ανάμεσα στα δύο κράτη. Ο Νεκλιούντοφ διασαφήνισε στον Σέρβο πρεσβευτή ότι η Ρωσία δεν επιθυμούσε η συμμαχία να έχει επιθετικό χαρακτήρα εναντίον της Τουρκίας και ότι κύριος στόχος της έπρεπε να είναι η διατήρηση και η προστασία της ειρήνης και του status quo¹⁴.

Οι αντιρρήσεις της βουλγαρικής κυβέρνησης οφείλονταν στο ότι η Σερβία είχε το δικαίωμα, σύμφωνα με το άρθρο 3, να προχωρήσει σε κήρυξη πολέμου χωρίς τη συναίνεση της Βουλγαρίας, αλλά κυρίως στο ότι δεν προβλεπόταν η αυτονομία της Μακεδονίας, παρά μόνο η διαίρεση της Ευρωπαϊκής Τουρκίας. Η διαίρεση θα γινόταν με τέτοιο τρόπο, ώστε η Σερβία να αποκτήσει το τμήμα εκείνο του βιλαετίου του Κοσόβου που βρισκόταν βόρεια της οροσειράς του Σκάδρου, καθώς και το βιλαέτι της Σκόδρας, ενώ στη Βουλγαρία δινόταν το βιλαέτι της Αδριανούπολης. Η τύχη του τμήματος εκείνου του βιλαετίου του Κοσόβου που βρισκόταν νότια της οροσειράς του Σκάδρου, καθώς και των βιλαετίων του Μοναστηρίου και της Θεσσαλονίκης, θα ανετίθετο στη διαιτησία του τσάρου, ο οποίος θα αποφάσιζε ποια τμήματα των περιοχών αυτών θα περνούσαν στον σερβικό και ποια στον βουλγαρικό έλεγχο¹⁵.

Η Σόφια ζήτησε από τη σερβική πλευρά να προβεί σε ορισμένες τροποποιήσεις στα δύο επίμαχα άρθρα και να δηλώσει ότι δεν είχε καμιά αξίωση στα βιλαέτια του Μοναστηρίου και της Θεσσαλονίκης. Αλλά και ο Νεκλιού-

ungen», ό.π., σ. 317.

13. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σ. 95.

14. Βλ. Terzić, ό.π., σ. 96.

15. Gueshoff, *The Balkan League*, σσ. 19-21.

ντοφ απαιτούσε να μη γίνει αναφορά στη συνθήκη για το βιλαέτι της Αδριανούπολης, γιατί η Ρωσία θεωρούσε ότι το βιλαέτι αυτό ανήκε στη δική της σφαίρα ενδιαφέροντος¹⁶.

Η τροποποίηση του άρθρου 4, που κοινοποιήθηκε στις αρχές Δεκεμβρίου από τη σερβική κυβέρνηση, δεν ικανοποίησε και πάλι τον Γκέσοφ. Η Σερβία, μολονότι δήλωνε ότι δεν είχε καμιά αξίωση πέρα από τη γραμμή Μπρεγκάλνιτσα-Αχρίδα, απέφευγε να αναφερθεί στην αυτονομία της Μακεδονίας. Αντίθετα, πρότεινε τη διαίρεση της περιοχής σε τρεις ζώνες: μια αδιαμφισβήτητη σερβική, μια αδιαμφισβήτητη βουλγαρική και μια αμφισβητούμενη ζώνη που θα υπαγόταν στη διαιτησία του τσάρου. Το πρόβλημα τώρα οφειλόταν στον τρόπο καθορισμού των γεωγραφικών ορίων της αμφισβητούμενης ζώνης. Η Σερβία ζητούσε να της δοθεί το βόρειο τμήμα του βιλαετίου του Μοναστηρίου, για να έχει πρόσβαση στη λίμνη Αχρίδα, και υποστήριζε ότι για το ζήτημα αυτό είχε συμφωνήσει ο Βούλγαρος διπλωμάτης Ρίζοφ κατά την επίσκεψή του στο Βελιγράδι τον μήνα Οκτώβριο¹⁷. Από την άλλη μεριά, ο Νεκλιούντοφ πληροφορούσε τον συνάδελφο και συμπατριώτη του στο Βελιγράδι Χάρτβιγκ (Hartwig) ότι η Βουλγαρία μπορούσε να παραχωρήσει στη Σερβία μόνο τα Σκόπια και τη Δίβρη (Debar)¹⁸.

Η βουλγαρική κυβέρνηση, επειδή δεν συμφωνούσε με τον Σπαλαϊκόβιτς για το θέμα του καθορισμού της αμφισβητούμενης ζώνης, αποφάσισε να έλθει σε άμεση επαφή με τον Μιλοβάνοβιτς. Ο Γκέσοφ ανέθεσε στους πρεσβευτές του στη Ρώμη και στο Παρίσι, στους Ρίζοφ δηλαδή και Στάντσοφ (Stanđon), να συναντήσουν τον Σέρβο πρωθυπουργό στη γαλλική πρωτεύουσα, όπου βρισκόταν μαζί με τον βασιλιά Πέτρο σε επίσημη επίσκεψη¹⁹.

Η βουλγαρική αντιπροσωπεία, κατά τις συνομιλίες που είχε με τον Μιλοβάνοβιτς, διαμαρτυρήθηκε για το ότι η Σερβία δεν δεχόταν ως πρώτη λύση του Μακεδονικού Ζητήματος την αυτονομία της Μακεδονίας και για το ότι πρότεινε μια γεωγραφικά αμφισβητούμενη ζώνη που έφτανε στα ανατολικά ως τον ποταμό Μπρεγκάλνιτσα και στα δυτικά ως τη λίμνη Αχρίδα. Σύμφωνα με τη θέση της βουλγαρικής πλευράς, τα δύο κράτη έπρεπε να προχωρήσουν στη διαίρεση της Μακεδονίας μόνο αν δεν μπορούσαν να πραγματοποιήσουν την αυτονομία της περιοχής· επίσης ο γεωγραφικός καθορισμός της αμφισβητούμενης ζώνης έπρεπε να γίνει με τον τρόπο που προέβλεπε το βουλγαρικό Υπόμνημα. Ο Μιλοβάνοβιτς υποσχέθηκε ότι θα συζητήσει τις βουλγαρικές αξιώσεις με τους άλλους Σέρβους πολιτικούς στο Βελιγράδι και

16. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σ. 99.

17. Βλ. Rossos, *Russia*, σ. 89, όπου και η παλαιότερη βιβλιογραφία.

18. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σ. 100.

19. Hering, «Die serbisch-bulgarischen Beziehungen», ό.π., σ. 317. Rossos, *Russia*, σσ. 88-89.

θα δώσει νέες εντολές στον πρεσβευτή του στη Σόφια Σπαλαϊκοβιτς²⁰.

Την ίδια εποχή στην Πετρούπολη υπήρχαν πληροφορίες ότι η Αυστρο-ουγγαρία συμβούλευε τη Βουλγαρία να έλθει σε συνεννόηση με τη Ρουμανία. Οι ειδήσεις αυτές σε συνδυασμό με το ταξίδι του Βουλγάρου βασιλιά Φερδινάνδου στη Βιέννη, στις αρχές Δεκεμβρίου του 1911, ανησύχησαν το Υπουργείο των Εξωτερικών της Ρωσίας που έδωσε εντολές στους πρεσβευτές του στη Σόφια και στο Βελιγράδι να επισπεύσουν τη σύναψη της σερβοβουλγαρικής συμμαχίας. Ο Ρώσος πρεσβευτής στη Σόφια μάλιστα ζήτησε από την Πετρούπολη να προσπαθήσει να πείσει το Βελιγράδι, για να παραχωρήσει τις πόλεις Κράτοβο και Κρίβα Παλάνκα στη Βουλγαρία²¹.

Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1911, ο Σπαλαϊκοβιτς κοινοποίησε στη βουλγαρική κυβέρνηση ένα νέο σερβικό σχέδιο της συνθήκης συμμαχίας. Ο Σέρβος πρεσβευτής πρότεινε τα δύο επίμαχα άρθρα, το 3 δηλαδή και το 4, να εξαιρεθούν από το κείμενο της κύριας συνθήκης και να περιληφθούν στο μυστικό παράρτημα που θα συνόδευε τη συνθήκη. Υπογραμμίζουμε στο σημείο αυτό ότι ο Βούλγαρος πρωθυπουργός Γκέσοφ είχε ήδη δεχτεί αυτή την πρόταση. Οι Σέρβοι αποδέχονταν τώρα την αυτονομία της Μακεδονίας ως πρώτη λύση της διευθέτησης του Μακεδονικού Ζητήματος και παραχωρούσαν στη Βουλγαρία το Κράτοβο και την Κρίβα Παλάνκα. Η σερβική πλευρά όμως αξίωνε, ως αντιστάθμισμα για τις παραχωρήσεις αυτές, να της δοθεί τμήμα του Όβτσε Πόλιε (Ονδε Ρολιε). Ο πρεσβευτής της Ρωσίας στο Βελιγράδι Χάρτβιγκ στήριξε τη σερβική πρόταση, πληροφορώντας την Πετρούπολη ότι αυτές ήταν οι τελευταίες παραχωρήσεις στις οποίες μπορούσε να προβεί η Σερβία, και ζήτησε από τον Ρώσο Υπουργό των Εξωτερικών Σαζόνοφ (Sazonov) να πιέσει τη βουλγαρική κυβέρνηση, για να δεχτεί το σερβικό σχέδιο²². Πράγματι, η Ρωσία υιοθέτησε το νέο σχέδιο που πρότεινε η Σερβία, και ο Ρώσος πρεσβευτής στη Σόφια Νεκλιούντοφ δήλωσε στη βουλγαρική κυβέρνηση ότι έπρεπε να αποδεχτεί το σχέδιο αυτό, γιατί εξυπηρετούσε τα βουλγαρικά συμφέροντα²³.

Το Ιανουάριο όμως του 1912, ενώ οι σερβοβουλγαρικές διαπραγματεύσεις έδειχναν ότι θα κατέληγαν στην υπογραφή της συνθήκης, προέκυψε ένα νέο πρόβλημα, το οποίο οφειλόταν στην απαίτηση της Βουλγαρίας να περιληφθεί στη δική της ζώνη η πόλη Στρούγκα που βρισκόταν στην όχθη της λίμνης Αχρίδας. Στη διευθέτηση του ζητήματος της Στρούγκας αναμίχθηκαν και πάλι οι Ρώσοι πρεσβευτές στη Σόφια και στο Βελιγράδι, καθώς και ο στρατιωτικός ακόλουθος της ρωσικής πρεσβείας στη Σόφια συνταγματάρχης Ρομανόφ-

20. Gueshoff, *The Balkan League*, σσ. 21-23. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σ. 100.

21. Βλ. Terzić, *ό.π.*, σσ. 100-101.

22. Gueshoff, *The Balkan League*, σσ. 22-23.

23. Rossos, *Russia*, σσ. 90-92.

σκι (Romanovski)²⁴.

Οι Σέρβοι ιθύνοντες εναντιώθηκαν με ιδιαίτερη επιμονή στη βουλγαρική αξίωση για τη Στρούγκα, γιατί υποστήριζαν ότι στρατιωτικοί κυρίως λόγιοι επέβαλαν να περιέλθει η παραπάνω πόλη στη Σερβία, αφού μόνο έτσι η χώρα αυτή θα μπορούσε να εξασφαλίσει την επικοινωνία με την Αδριατική και να έχει υπό τον έλεγχό της τους Αλβανούς της περιοχής. Η σερβική κυβέρνηση δεν ήταν διατεθειμένη να δεχτεί ούτε τη συμβιβαστική λύση που πρότεινε ο Ρομανόφσκι, σύμφωνα με την οποία το μεγαλύτερο τμήμα της Στρούγκας θα ανήκε στη Βουλγαρία και το μικρότερο στη Σερβία. Ο Χάρτβιγκ υποστήριξε τη σερβική θέση στην Πετρούπολη και επιτέθηκε εναντίον της συμβιβαστικής πρότασης του Ρώσου στρατιωτικού ακολούθου²⁵. Ο Σαζόνφοφ ήθελε να δεχτεί η σερβική κυβέρνηση τη βουλγαρική αξίωση, αλλά ο Ρώσος πρεσβευτής στο Βελιγράδι συνέχιζε να υποστηρίζει τις σερβικές θέσεις²⁶.

Μπροστά στον κίνδυνο να μην πραγματοποιηθεί η σερβοβουλγαρική συμμαχία, εξαιτίας ενός ζητήματος που τελικά δεν είχε και τόσο μεγάλη σημασία, ο Μιλοβάνοβιτς πρότεινε να συμπεριληφθεί η Στρούγκα στην αμφισβητούμενη ζώνη και να αποφασίσει για την τύχη της ο τσάρος. Η βουλγαρική κυβέρνηση, ύστερα από ρωσική πίεση, δέχτηκε την πρόταση αυτή, αλλά με τον όρο να της δοθεί από την Πετρούπολη εμπιστευτική υπόσχεση ότι η ρωσική διαιτησία θα παραχωρούσε τη Στρούγκα στη Βουλγαρία. Ο Νεκλιούντοφ, αφού κέρδισε τη συναίνεση του Ρώσου Υπουργού των Εξωτερικών, διαβεβαίωσε στις αρχές Μαρτίου του 1912 τον Γκέσοφ ότι η Ρωσία, κατά τη διαιτησία, θα βοηθούσε, ώστε να περιέλθει στη Βουλγαρία το ανατολικό τμήμα της Στρούγκας²⁷.

Ο Μιλοβάνοβιτς ήθελε την επίστευση των σερβοβουλγαρικών διαπραγματεύσεων και τη σύναψη της συνθήκης συμμαχίας όσο πιο σύντομα γινόταν, μολονότι τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 1912 είχε κρατήσει μια σχεδόν αδιάλλακτη στάση στο ζήτημα της Στρούγκας. Τελικά, και οι δύο πλευρές υποχώρησαν στο ζήτημα αυτό, γιατί επιθυμούσαν να αποφύγουν μια ενδεχόμενη αναβολή της σύναψης της συνθήκης και καθυστέρηση της υπογραφής της. Η παραπάνω επιθυμία εξηγείται από τις πληροφορίες που υπήρχαν για προσπάθειες της Αυστροουγγαρίας να προσεγγίσει τη Ρωσία²⁸.

Στις αρχές Φεβρουαρίου του 1912, η ελληνική πρεσβεία στο Βερολίνο ανέφερε ότι είναι πιθανό να διεξάγονται στην Πετρούπολη διαπραγματεύσεις

24. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σσ. 103-104.

25. Βλ. Terzić, *ό.π.*, σ. 104.

26. Edward C. Thaden, *Russia and the Balkan Alliance of 1912*, University Park: The Pennsylvania State University 1965, σ. 88.

27. Rossos, *Russia*, σ. 99.

28. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σσ. 104-105.

ανάμεσα στον Σαζόννοφ και στον εκεί πρεσβευτή της Δυναδικής Μοναρχίας, σχετικά με τη στάση που θα τηρούνταν από τα δύο κράτη για τα βαλκανικά πράγματα. Σύμφωνα πάντα με την αναφορά αυτή, οι υπάρχουσες πληροφορίες έδειχναν ότι οι κυβερνήσεις της Ρωσίας και της Αυστροουγγαρίας συμφώνησαν να καταστήσουν σαφές στα διάφορα βαλκανικά κράτη ότι πρέπει να διατηρηθεί η ειρήνη στη Βαλκανική Χερσόνησο και ότι δεν θα επιτρέψουν καμιά ενέργεια που θα αποβλέπει στη διατάραξη του πολιτικού καθεστώτος. Με το ίδιο πνεύμα φαίνεται ότι δόθηκαν συμβουλές στον βασιλιά του Μαυροβουνίου που επισκέφτηκε την Πετρούπολη, καθώς και στις κυβερνήσεις του Βελιγραδίου και της Σόφιας. Ακόμη ο Έλληνας πρεσβευτής στο Βερολίνο τόνιζε ότι μια τέτοια συνεννόηση ανάμεσα στη Ρωσία και στη Δυναδική Μοναρχία θα έχει, όπως είναι φυσικό, την αμέριστη υποστήριξη της γερμανικής κυβέρνησης²⁹.

Για το θέμα της αυστρωσικής προσέγγισης και ο Έλληνας πρεσβευτής στο Παρίσι ανέφερε ότι ο Γάλλος πρωθυπουργός Πουανκαρέ (Poincaré) του είπε ότι δεν είχε πληροφορίες για μια τέτοια συμφωνία. Γνωρίζοντας όμως τις διαθέσεις της ρωσικής και της αυστρουγγλικής κυβέρνησης, ο Γάλλος πρωθυπουργός δεν αμφέβαλλε καθόλου ότι οι δύο κυβερνήσεις θα ασκήσουν όλη τους την επιρροή, για να προλάβουν κάθε διατάραξη του status quo στην Ανατολή³⁰.

Η ανησυχία της σερβικής κυβέρνησης για μια ενδεχόμενη συνεννόηση ανάμεσα στις δύο Μεγάλες Δυνάμεις, που ενδιαφέρονταν άμεσα για τη Βαλκανική, επιβεβαιώνεται από μια εμπιστευτική πέρα ως πέρα επιστολή που απέστειλε ο Σέρβος πρωθυπουργός Μιλοβάνοβιτς στον πρεσβευτή του στη Σόφια Σπαλαϊκόβιτς. Στην επιστολή του αυτή ο Σέρβος πρωθυπουργός επισήμει ότι η κατάσταση στη Βαλκανική Χερσόνησο θα είναι ιδιαίτερα προβληματική με τον ερχομό της άνοιξης για τους εξής λόγους: α) Παρουσιάζονται τάσεις για μια εξέγερση των Αλβανών που αυτή τη φορά θα πάρει διαστάσεις πολύ πιο μεγάλες από κάθε προηγούμενη. β) Ο ιταλοτουρκικός πόλεμος δεν φαίνεται ότι θα τελειώσει σύντομα. γ) Το Κρητικό Ζήτημα βρίσκεται σε κρίσιμη φάση. δ) Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι στη Μακεδονία θα ξεσπάσουν αναταραχές και ε) η Αυστροουγγαρία έχει αναλάβει προσπάθειες για τη δημιουργία νέων φιλικών και εμπιστευτικών σχέσεων με τη Ρωσία³¹.

29. *Αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών στην Αθήνα*, 1912, Α/5, 4608. Η ελληνική πρεσβεία στο Βερολίνο προς τον Υπουργό των Εξωτερικών στην Αθήνα, Βερολίνο, 5 Φεβρουαρίου 1912 (παλαιό ημερολόγιο). Στη συνέχεια: Α.Υ.Ε.

30. Α.Υ.Ε., 1912, Α/5, 4610. Η ελληνική πρεσβεία στο Παρίσι προς τον Υπουργό των Εξωτερικών στην Αθήνα, Παρίσι, 9 Φεβρουαρίου 1912 (παλαιό ημερολόγιο).

31. *Dokumenti o spoljnjoj politici kraljevine Srbije 1903-1914* [Έγγραφα για την εξωτερική πολιτική του Βασιλείου της Σερβίας 1903-1914], κη.ν. sveska 1, 1/14 januar-14/27 juli 1912 [Έγγραφα από 1/14 Ιανουαρίου ως τις 14/27 Ιουλίου 1912]. Συνέλεξε και εξέδωσε ο Mihailo Vojno-

Ο Μιλοβάνοβιτς, αν και πίστευε ότι η κυβέρνηση της Πετρούπολης ευνοούσε και υποστήριζε τα βαλκανικά κράτη, θεωρούσε όμως αναγκαίο η σερβοβουλγαρική συνεννόηση να ετοιμαστεί και να γίνει αποδεκτή από τη Ρωσία, προτού η χώρα αυτή έλθει σε συνεννόηση με τη Δυναδική Μοναρχία για τη νέα κατάσταση που διαμορφωνόταν στα Βαλκάνια. Για τον λόγο αυτόν ο Σέρβος πρωθυπουργός έδινε οδηγίες στον Σπαλαϊκόβιτς να διευθετήσει το επίμαχο ζήτημα της συνοριακής γραμμής Μπρέζανα (Βρεζανα)-Αχρίδα και ειδικότερα της Στρούγκας, προτείνοντας στη βουλγαρική κυβέρνηση, σε περίπτωση που δεν μπορέσουν οι δύο πλευρές να συμφωνήσουν με απευθείας διαπραγματεύσεις, να αναθέσουν τον διακανονισμό του παραπάνω ζητήματος στη διαίτησία του τσάρου³².

Στην εμμονή της βουλγαρικής κυβέρνησης να μη δεχθεί τη συμβιβαστική λύση που πρότεινε η Σερβία για το ζήτημα της Στρούγκας, ο Μιλοβάνοβιτς απάντησε επισημαίνοντας και πάλι τους κινδύνους που επιφύλασσε ο ερχομός της άνοιξης και ζήτησε από τον Γκέσοφ την επίλυση των αμφιλεγόμενων ζητημάτων για αργότερα, όταν η Σερβία και η Βουλγαρία θα έχουν φτάσει στην επίτευξη του σκοπού που επιδιώκουν³³.

Η σερβική κυβέρνηση όμως δεν ανησυχούσε μόνο για τη φημολογούμενη ρωσοαυστριακή συνεννόηση, αλλά και για την τάση του βασιλιά Φερδινάνδου και ορισμένων επισήμων κύκλων της Σόφιας να προσεγγίσουν την Αυστροουγγαρία. Ο στρατιωτικός ακόλουθος της σερβικής πρεσβείας στη Σόφια Δανιήλ Καλαφάτοβιτς (Danilo Kalafatović), ο οποίος διεξήγε διαπραγματεύσεις για τη στρατιωτική σύμβαση που θα συνόδευε τη σερβοβουλγαρική συνθήκη, ανέφερε ότι ο Βούλγαρος στρατηγός Ιβάν Φίτσεφ (Ivan Fičev), αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, τον διαβεβαίωσε ότι οι φήμες για επαφή ορισμένων Βουλγάρων πολιτικών με τη Δυναδική Μοναρχία, με σκοπό την επίτευξη συμφωνίας για τη διαίρεση της Μακεδονίας, δεν έχουν βάση. Ο Βούλγαρος στρατηγός ισχυρίστηκε ακόμη ότι ποτέ δεν έγινε μια τέτοιου είδους πρόταση από την Αυστροουγγαρία και ότι τα αυστρουγγρικά σχέδια προώθησης προς την κοιλάδα του Αξιού και τη Θεσσαλονίκη έρχονται σε αντίθεση με τις βουλγαρικές διεκδικήσεις για το μεγαλύτερο τμήμα της Μακεδονίας. Μια άμεση γειτνίαση της Δυναδικής Μοναρχίας με τη Βουλγαρία θα αποτελούσε απειλή για την ανεξαρτησία της τελευταίας αυτής χώρας. Σύμφωνα με την άποψη του Φίτσεφ, η Σερβία και η Βουλγαρία πρέπει να επισπεύσουν τις διαπραγματεύσεις τους για τη σύναψη πολιτικής και στρατιωτικής συμφωνίας και να

dič, Beograd 1984, σσ. 241-242, αριθ. 64. Ο Μιλοβάνοβιτς προς τη σερβική πρεσβεία στη Σόφια, Βελιγράδι, 29 Ιανουαρίου/11 Φεβρουαρίου 1912 (στη συνέχεια: *Dokumenti*).

32. Βλ. *Dokumenti*, ό.π.

33. *Dokumenti*, knj.V, sveska 1, σσ. 265-266, αριθ. 86. Ο Μιλοβάνοβιτς προς τη σερβική πρεσβεία στη Σόφια, Βελιγράδι, 4/17 Φεβρουαρίου 1912.

εμποδίσουν την προώθηση της Αυστροουγγαρίας στη Βαλκανική Χερσόνησο³⁴.

Τον Φεβρουάριο του 1912, όταν η σερβική και η βουλγαρική κυβέρνηση διαπίστωναν ότι οι συνθήκες επέβαλλαν την επίσπευση της σύναψης της συνθήκης, οι διπλωματικοί εκπρόσωποι των ευρωπαϊκών κρατών στη Σερβία και στο Βελιγράδι άρχισαν να υποπτεύονται τη διεξαγωγή σερβοβουλγαρικών διαπραγματεύσεων. Τα ταξίδια του Σπαλαϊκοβιτς στο Βελιγράδι, όπου μετέβαινε τακτικά για να πάρει εντολές, και τα σερβικά σχέδια της συνθήκης ενίσχυσαν την υπόνοια των εκπροσώπων της Ρουμανίας, της Δυναδικής Μοναρχίας και της Τουρκίας ότι ήταν πιθανή μια σερβοβουλγαρική συνεννόηση³⁵. Ο Άγγλος πρεσβευτής στη Σόφια ενημέρωσε τον Σπαλαϊκοβιτς ότι τόσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία, όσο και η Αυστροουγγαρία, γνώριζαν ότι διεξάγονταν κάποιες σερβοβουλγαρικές συνομιλίες. Ο ίδιος πρεσβευτής μάλιστα διαβεβαίωσε τον Σπαλαϊκοβιτς ότι φρόντισε να διαλύσει τις υποψίες των Τούρκων και να τους πείσει για τη φιλική διάθεση της Σερβίας προς τη χώρα τους. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχε ο Άγγλος πρεσβευτής στη Σόφια από τον συνάδελφό του στη Βιέννη, η Δυναδική Μοναρχία δεν θεωρούσε τις συνομιλίες αυτές σημαντικές, γιατί πίστευε ότι ήταν δύσκολο να συμφωνήσουν οι δύο χώρες για το Μακεδονικό Ζήτημα, αλλά και γιατί η Ρωσία έδειχνε διατεθειμένη να έλθει σε συνεννόηση με την Αυστροουγγαρία για τη διατήρηση του status quo στη Βαλκανική. Ακόμη η Δυναδική Μοναρχία είχε εμπιστοσύνη στον Φερδινάνδο, ο οποίος δεν θα επέτρεπε μια σερβοβουλγαρική προσέγγιση να έχει αντιαυστριακό χαρακτήρα³⁶.

Το Βελιγράδι φοβόταν μήπως το απόρρητο των σερβοβουλγαρικών συνομιλιών διαρρεύσει από τη βουλγαρική πλευρά και, πιο συγκεκριμένα, από τον βασιλιά Φερδινάνδο και τον κύκλο του που ήταν ευνοϊκά διατεθειμένος προς την Αυστροουγγαρία. Ο φόβος για τη διαρροή των σερβοβουλγαρικών διαπραγματεύσεων και του περιεχομένου τους, κυρίως προς την Τουρκία και τη Δυναδική Μοναρχία, ήταν ένας πρόσθετος λόγος που καθιστούσε επιτακτική την επίσπευση της σύναψης της συνθήκης³⁷.

Τελικά, έπειτα από πεντάμηνες κοπιώδεις και διακοπτόμενες συζητήσεις, υπογράφηκε στις 29 Φεβρουαρίου/13 Μαρτίου του 1912 η σερβοβουλγαρική συνθήκη συμμαχίας. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο και ένα μυστικό

34. *Dokumenti*, knj.V, sveska 1, σσ. 254-255, αριθ. 76. Ο Σέρβος στρατιωτικός ακόλουθος στη Σόφια προς το Υπουργείο των Στρατιωτικών στο Βελιγράδι, Σόφια, 1/14 Φεβρουαρίου 1912.

35. *Dokumenti*, knj.V, sveska 1, σσ. 250-252, αριθ. 74. Η σερβική πρεσβεία στη Σόφια προς τον πρωθυπουργό Μιλοβάνοβιτς στο Βελιγράδι, Σόφια, 1/14 Φεβρουαρίου 1912.

36. Βλ. *Dokumenti*, ό.π.

37. Terzić, *Prvi balkanski rat*, knj.1, σ. 105.

παράρτημα, στο οποίο προβλεπόταν επιθετικός πόλεμος εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και διαμελισμός των ευρωπαϊκών εδαφών της³⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του μυστικού παραρτήματος, η Σερβία αναγνώριζε τα δικαιώματα της Βουλγαρίας στο έδαφος ανατολικά του Στρυμόνα και της Ροδόπης, δηλαδή στην Ανατολική Μακεδονία και στη Θράκη. Η Βουλγαρία, πάλι, αναγνώριζε τα δικαιώματα της Σερβίας στο έδαφος βόρεια και δυτικά της οροσειράς του Σκάδρου, δηλαδή στο σαντζάκι του Νόβι Παζάρ και στην Παλαιά Σερβία ως τις ακτές της Αδριατικής θάλασσας. Το ενδιάμεσο τμήμα, δηλαδή η Κεντρική και η Δυτική Μακεδονία και μέρος του Βιλαετίου του Κοσυφοπεδίου, αν δεν ήταν δυνατό να αποτελέσει μια ξεχωριστή αυτόνομη επαρχία, θα μοιραζόταν ως εξής: ολόκληρη η Κεντρική και σε μεγάλο μέρος η Δυτική Μακεδονία θα περιερχόταν στη Βουλγαρία. Το δυτικό τμήμα του βιλαετίου του Κοσυφοπεδίου, στο οποίο περιλαμβάνονταν οι πόλεις Σκόπια, Κουμάνοβο και Δίβρη, θα θεωρούνταν ως αμφισβητούμενη ζώνη και για την οριστική του τύχη θα αποφάσιζε ως απόλυτος διαιτητής ο τσάρος της Ρωσίας³⁹.

Ο παραπάνω τρόπος διανομής παραβίαζε τα ελληνικά ιστορικά και εθνολογικά δικαιώματα στη Θράκη και στη Μακεδονία. Επίσης έθιγε και τα δικαιώματα των Αλβανών στο δυτικό διαμέρισμα του βιλαετίου του Κοσυφοπεδίου και σε ολόκληρο το βιλαετί της Σκόδρας, όπου κατοικούσε, αλλού σποραδικά και αλλού εξολοκλήρου, αλβανικός πληθυσμός⁴⁰.

Η σερβοβουλγαρική συνθήκη συμμαχίας τον Μάρτιο του 1912 έλυε μόνο προσωρινά το Μακεδονικό Ζήτημα. Η Βουλγαρία έπαιρνε τη μερίδα του λέοντος στη Μακεδονία, αφού η Σερβία ενδιαφερόταν να κερδίσει μόνο εκείνη την περιοχή, η οποία θα της εξασφάλιζε την έξοδο προς την Αδριατική θάλασσα. Η απόφαση όμως των Μεγάλων Δυνάμεων, και κυρίως της Αυστροουγγαρίας και της Ιταλίας, να δημιουργήσουν αυτόνομο αλβανικό κράτος θα ματαιώσει, όπως αναφέραμε ήδη, το σερβικό αυτό σχέδιο και θα αναγκάσει τη Σερβία να διεκδικήσει πρόσθετα εδάφη στη Μακεδονία, με αποτέλεσμα να έλθει σε ρήξη με την άλλοτε σύμμαχό της Βουλγαρία⁴¹. Με τη σερβική πλευρά θα ταχτεί και η Ελλάδα, γιατί, μετά το τέλος του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου, η Βουλγαρία αμφισβητούσε στη χώρα μας τα δίκαια αιτήματά της στα εδάφη εκείνα της Μακεδονίας, που με τόσες θυσίες είχε απελευθερώσει ο ελ-

38. Για το πλήρες κείμενο της συνθήκης και του μυστικού παραρτήματος βλ. Gueshoff, *The Balkan League*, σσ. 112-117. *Dokumenti*, knj.V, sveska 1, σσ. 375-378, αριθ. 168.

39. Gueshoff, *The Balkan League*, σσ. 115-117. *Dokumenti*, knj.V, sveska 1, σσ. 377-378, αριθ. 168.

40. Νικόλαος Β. Βλάχος, *Ιστορία των κρατών της Χερσονήσου του Αίμου 1908-1914*, τ. 1, Αθήνα 1954, σ. 291. Β. Κόντης, «Η Βαλκανική Συμμαχία του 1912 και η ανεξαρτησία της Αλβανίας», *Βαλκανική Βιβλιογραφία* 3, Παράρτημα, (1974) 4.

41. Βλ. σχετικά πιο πάνω, σ. 4.

ληνικός στρατός. Έτσι, στα 1913 το Μακεδονικό Ζήτημα θα τεθεί και πάλι επί τάπητος και θα συντελέσει στη διάσπαση της βαλκανικής συμμαχίας, που με πολύ κόπο είχε επιτευχθεί το προηγούμενο έτος.

SUMMARY

Ioannis A. Papadrianos, *The Macedonian Question in the 1911-12 Negotiations for a Serbo-Bulgarian Treaty of Alliance*.

The tense atmosphere in the Balkans in 1911 forced Serbia and Bulgaria to start talks about a treaty of alliance. During the negotiations, which lasted from October 1911 to the following March, a solution to the Macedonian Question presented great problems. Bulgaria wanted an autonomous Macedonia, because it intended to annex the region when the time was ripe, as it had annexed Eastern Rumelia in 1885. But Serbia rejected this Bulgarian proposal and sought to have Macedonia divided between their two countries.

Eventually, after five months of arduous discussions, the Serbo-Bulgarian treaty of alliance was signed on 29 February/13 March 1912, most brutally violating Greece's historical and ethnological rights in Thrace and Macedonia. By the terms of the treaty, Serbia recognised Bulgaria's rights over the territory east of the Strymon and Rhodope, i.e. eastern, Macedonia and Thrace; and Bulgaria recognised Serbia's rights over the territory north and west of the Skadros mountain range, i.e. the sanjak of Novi Pazar and Old Serbia as far as the Adriatic coast. As for the area in between, i.e. central and western Macedonia and part of the vilayet of Kossovo, if it could not become a separate autonomous province, it would be divided as follows: all of central and much of western Macedonia would be taken by Bulgaria; and the western part of the vilayet of Kossovo, which included the towns of Skopje, Kumanovo, and Divri, would be regarded as a disputed area, its fate to be determined by the Tsar of Russia as absolute arbiter.

This Serbo-Bulgarian treaty of alliance provided only a temporary solution to the Macedonian Question. Unable to gain access to the Adriatic, Serbia would subsequently demand additional territory in Macedonia, leading to a rift with its former ally, Bulgaria. Greece sided with Serbia, because, after the end of the First Balkan War, Bulgaria had challenged Greece's just claims to the Macedonian territory that the Greek army had sacrificed so much to liberate. So the Macedonian Question re-opened in 1913 and conduced to the collapse not only of the Serbo-Bulgarian agreement, but of the whole Balkan alliance that had been achieved with such pains the previous year.